

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANÁRKÉPZÉS EREDMÉNYESSÉGÉNEK VIZSGÁLATA *

Az Egri Tanárképző Főiskolán végzett felmérések
metodikai és tartalmi kérdései

Dr. ZOMBOR ZOLTÁN

Közlésre érkezett 1968. nov. 25.

I. AZ EREDMÉNYEKRŐL VALÓ TÁJÉKOZÓDÁS JELENTŐSÉGE A TÁJÉKOZÓDÁS ÉS TÁJÉKOZTATÁS MEGSZERVEZÉSE

Az iskola iránt támasztott — egyre növekvő — társadalmi igény fokozott mértékű kötelezettséget ró művelődéspolitikánk szervező, irányító és felügyeleti szerveire, valamint a tanárképzést végző intézményekre. Mind nagyobb gondot jelent a társadalmi érdek szempontjából szükséges ismeretanyag mennyiségének a tanulók szellemi befogadóképességével való összehangolása; az elvégezhető, tehát reális tantervi anyag meghatározása és periodikusan visszatérő szelektálásának szükségessége, valamint a fel-növekvő nemzedéknek az önképzésre való előkészítése.

Ennek következménye a pedagógusképző intézményekben jelenti egyfelől a tananyag permanens, tudományos igényű szelekcióját és kiegészítését, másfelől olyan metodikai eljárások kidolgozását, amelyek arra készítetik a tanárjelölteket, hogy önképzésük biztosítására belső igényük támadjon, s ezzel együtt képesek legyenek arra is, hogy tanítványaikban hasonló igényeket ébresszenek.

A Művelődésügyi Minisztérium pedagógusképző osztálya az utóbbi években egyre erőteljesebben kötelességévé tette a tanár-, tanító- és óvónőképző intézeteknek, hogy vizsgálják felül oktató- és nevelőtevékenységük határfokát, eredményességét, sőt azt is megkívánja, hogy folyamatosan dolgozzák ki ennek az eredményvizsgálatnak az optimális módszeres eljárásait.

Főiskolánkat a minisztérium részéről elhangzott kívánság nem érte

* Ez a közlemény — mint az alcím is mutatja — kizárólag az Egri Tanárképző Főiskolán végzett felmérő munka leírására és az ennek során szerzett tapasztalatok ismertetésére szorítkozik. A 18 pedagógusképző intézmény e tárgyra vonatkozó anyagát a múlt évben a MM pedagógusképző osztálya gyűjtötte össze. Feldolgozása a MM neveléstudományi szakbizottságának f. évi munkatervi feladata.

Ennek tudatában a szerző csupán azt tekintette feladatának, hogy ismertesse, mennyivel, miben és hogyan járult hozzá az Egri Tanárképző Főiskola igazgatósága a Művelődésügyi Minisztériumtól kapott feladat helyi végrehajtásához.

váratlanul. A megyei tanügyigazgatástól és egyéb hivatalos szervektől kapott korábbi jelzések figyelmeztettek arra, hogy a képzés hatásfokának megjavítása érdekében az információk szélesebb körű megszerzésére van szükség.

Az információszerzés első fázisát jelentette *dr. Berencz János*nak, a neveléstudományi tanszék volt vezetőjének az a kezdeményezése, hogy a szaktanszékek bevonásával felmérő munkát végzett a *hallgatóság* körében. Ez a forma mint kiindulási alap, mint elsődleges tájékoztatói lehetőség egyfelől hasznosnak, másfelől kevésnek bizonyult. Hasznosnak, amennyiben képet adott a hallgatóság felkészültségének szintjéről, de mégis kevésnek, mert csupán egy adott *statikus* állapotot tükrözött, s nem a képzés *eredményességére* utaló jelzéseket nyújtott.

A felmérés értékelése alapján merült fel az a gondolat, hogy a *több éve végzett* hallgatókat kellene megkérdezni eredményeikről, problémáikról, s a képzés hatásfokát javító esetleges javaslataikról. Ennek érdekében *dr. Somos Lajos* tanszékvezető a főiskola igazgatóságának, valamint oktatási és nevelési bizottságának bevonásával Gyöngyösön szervezett 1967 májusában egy egész napos ún. *öregdiák találkozót*, amelyen a régebben végzett hallgatóinktól (akik között szép számmal voltak szakfelügyelők, igazgatók és művelődésügyi osztályvezetők is) igyekezett hasznosítható visszajelzéseket kapni az Egri Tanárképző Főiskolán végzett egykori hallgatók munkájára, annak eredményeire, fogyatékosságaira és kezdeti nehézségeire vonatkozóan.

A Gyöngyösön szerzett tapasztalatok alapján 1967 novemberében — *Szűcs László* főiskolai igazgató kezdeményezésére — új alapokra helyeztük a munka eredményességének megvizsgálását: sokoldalú és széles körű adatgyűjtést szerveztünk. Ennek keretében arra törekedtünk, hogy olyan (részben írásos) visszajelzéseket szerezzünk, amelyekből világosan kitűnik, milyen nehézségeik vannak a nálunk végzett fiatal pedagógusoknak, mi az erősségük, melyek a fogyatékosságaik. Amiből tehát meghatározhatjuk, mit tegyünk, hogy nehézségeiket a lehetőségek szerint már eleve, főiskolai tanulmányaik idején kiküszöböljük.

Az említett tények alapján számunkra teljesen egyértelművé vált, hogy meg kell keresnünk azokat a módokat és eszközöket, amelyek a tanárképzés megjavítása érdekében a lehető legmegbízhatóbb információkat nyújtják. Mindenekelőtt arra kellett törekednünk, hogy olyan alapos, széles körű és megbízható visszajelzéseket szerezzünk, s olyan bázist teremtsünk, mely tényszerűen mutat a tanárképzésben fellelhető hiányokra, illetve azok megjavításának lehetséges módozataira.

II. ADATGYŰJTÉSÜNK MÓDJA, JELLEGE

Mindenekelőtt arra törekedtünk, hogy az írásban megkérdezett tanügyigazgatási és felügyeleti szervek a valóságnak megfelelően, objektíven tájékoztassanak a kezdő pedagógusok felkészültségéről, hivatástudatáról, munkafegyelméről, de különösen kezdeti nehézségeiről.

A másik törekvésünk az volt, hogy lehetőleg *valamennyi érdekelt fe-*

let bevonjuk a tájékoztatásba. Mivel azonban az első alkalommal adminisztrációs nehézségekbe ütköztünk volna, ha volt hallgatóink jelenlegi igazgatóitól is tájékoztatást — pl. minősítést — kérünk, ezért erről akkor le kellett mondanunk.

Tekintettel arra, hogy a fent megjelölt információk megszerzésére a pedagógiai gyakorlatban jól bevált formákon kívül egyéb korszerűbbnek tekinthető eljárás sem a hazai, sem a külföldi irodalomban nem állt rendelkezésünkre, a hagyományos kérdőíves, illetve ankét módszerformát alkalmaztuk motiválva azzal, hogy a klasszikus formákat megkíséreltük felsőoktatási szinten alkalmazni.

Eljárásunk tehát a következő volt:

A) Kérdőíveket küldtünk:

- a) a főiskola szaktanszékeihez;
- b) a főiskola körzetébe tartozó megyei tanügyi hatóságokhoz,
- c) a főiskolán végzett, s az említett megyei hatóságok alkalmazásában álló volt hallgatóink egy igen jelentős részéhez.

B) 1967-ben külön ankétokat rendeztünk a fent említett hatóságokkal és személyekkel, kibővítve — ahol erre lehetőség volt — az egyes iskolák igazgatóival.

Mind a kérdőívek, mind a megbeszélések anyagát a továbbiakban részletesen ismertetjük.

1. Az érdekeltekhez intézett konkrét kérdések

a) *A főiskolai tanszékekhez intézett kérdések a következők voltak:*

1. Milyen mértékben tudja végrehajtani a tanszék oktató kollektívája mindazokat a tanárképzési feladatokat, amelyeket a tanárképző főiskolák tanterve és programja a nevelés- és iskolaközpontúság megvalósítása érdekében előír?

2. Mennyiben sikerült és sikerül a tanszéknek a hallgatókat arra nevelni, hogy az *iskolareform irányelveit* oktató-nevelő munkájuk során megvalósítsák, azaz:

- a) szorosabbá tudják-e majd tenni oktató-nevelő munkájuk kapcsolatát az élettel, a gyakorlattal, a termeléssel?
- b) Alkalmassak lesznek-e tanítványaik arra, hogy mind magasabbra emeljék saját tanítványaik korszerű természettudományos általános és szakmai műveltségének színvonalát?
- c) Rendelkeznek-e mindazokkal a képességekkel és hivatástudattal, hogy a szocialista világnézet és erkölcs alapján igazi hazafiakat, jellemes és törvénytisztelő állampolgárokat neveljenek, akik forrón szeretik hazánkat, népünket, odaadással szolgálják a szocializmust, a békét, a népek testvériségének ügyét, építik és védik a nép államát?

3. Véleménye szerint milyen mértékben tudott és tud eleget tenni a tanszéki kollektíva annak a követelménynek, hogy hallgatóit a főiskolai tanulmányi idő alatt megismertesse:

- a) az *iskolareform dokumentumaival*, azaz a Tanterv és Utasítások anyagával, követelményrendszerével, esetleg a Nevelési tervnek, Rendtartásnak a szaktanárokra vonatkozó igényeivel, a szaktárgyi útmutatók és módszertani levelek anyagával, a nevelőtestületben rájuk váró közösségi feladatokkal,
- b) a *kommunista szaktanári és emberi magatartás kívánalmaival*, továbbá, hogy
- c) alkalmassá vált-e hallgatósága a szakmai és pedagógiai önképzésre, általános

műveltségének öntevékeny fokozására, társadalmi és népművelő kötelességeinek teljesítésére?

4. Kellő hatást tud-e gyakorolni a tanszék oktatói kara, illetőleg tanszéki metodikusa abban az irányban is, hogy hallgatói a tanári hivatás gyakorlásához szükséges olyan teendőket is maradéktalanul és pontosan el fogják látni, mint pl. tanmenet-készítés, óravázlatok készítése, szemléltető eszközök előállítás, anyakönyvi, osztályzó naplók stb. helyes és pontos kezelése?

5. Milyen konkrét hiányosságokat tapasztal a tanszék saját tanárképző munkájában; mi okozza ezeket, és véleménye szerint hogyan lehetne mindezeket felszámolni?

b) A megyei művelődési osztályokhoz, illetve az általános és szakfelügyeleti szervekhez intézett kérdések

Az alábbiakban felsorolt kérdéseket azoknak a megyéknek küldöttük el, amelyekben végzett hallgatóink többsége elhelyezkedett. (Heves, Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Pest.)

1. Mennyiben, milyen eredménnyel valósítják meg volt hallgatóink az oktatási reformtörvény irányelveit, azaz

a) össze tudják-e oktató-nevelő munkájukat kapcsolni az élettel, a gyakorlattal, a termeléssel?

b) Milyen mértékben és kellő eredménnyel tudják-e emelni tanítványaik korszerű természettudományos általános és szakmai műveltségének színvonalát?

c) Milyen látható eredményei törekszenek arra, hogy a szocialista világnézet és erkölcs alapján igaz hazafiakat, jellemes és törvénytisztelő állampolgárokat neveljenek, akik forrón szeretik hazánkat, népünket, odaadással szolgálják a szocializmust, a békét, a népek testvériségének ügyét, építik és védik a nép államát?

2. Mennyire ismerik és alkalmazzák az *iskolareform törvény dokumentumait*, azaz

a) a Tantervet és Utasításokat, a Nevelési tervet, a Rendtartást, a szaktárgyi útmutatókat, módszertani leveleket, kézikönyveket?

b) Mennyiben tartják szem előtt a kommunista szaktanári és emberi magatartás követelményeit?

c) Szükségét érzik-e a szakmai és ideológiai önképzésnek és milyen mértékben törekszenek erre, továbbá általános műveltségük öntevékeny fokozására?

3. Hogyan, milyen kötelességtudással, hivatásszeretettel és pontossággal látják el a tanári hivatással járó *adminisztrációs* teendőket (pl. tanmenetkészítés, óravázlatok készítése, szemléltető eszközök előállítás, gyűjtése, anyakönyvi és osztálynaplók stb. helyes és pontos kezelése)?

4. Hogyan látják el *osztályfőnöki* nevelő és adminisztrációs teendőiket? Mi okoz nekik ebben nehézségeket (pl. a munkaterv elkészítése vagy a konkrét nevelőmunka megszervezése, az osztályukban tanító tanárok munkájának koordinálása, az úttörőrajjal való együttműködés, az úttörőmozgalom segítése, a szülők közösségének kialakítása és az együttes nevelőmunkára való megszervezése stb.)?

5. Milyen hivatástudattal és eredménnyel vesznek részt a népművelő munkában?

6. Milyen mértékű *szaktárgyi felkészültséget és hiányosságokat* tapasztalnak a fiatal kartársaknál?

7. Hogyan ítélik meg a szakfelügyelők a fiatal tanárok pedagógiai felkészültségét, lélektani, nevelésméleti, didaktikai stb. tájékozottságát és a gyakorlati tanításokra való előkészítést?

8. A szakfelügyelők általában mely területen tapasztalnak a kezdő tanároknál

a) előremutató, megnyugtató tényeket, és

b) mely területen nyugtalanító hiányosságokat?

9. Nagyon kérjük a szakfelügyelői kar *bizalmas tanácsát* arra vonatkozólag is, hogy milyen főiskolai preventív munkára lenne szükség szerintük a negatív jelenségek kiküszöbölésére? Mit tennének pl. helyünkben a tanárképzés hatásfokának megjavítása érdekében?

c) A volt hallgatókhoz intézett kérdések

Ezek a következők voltak:

1. Melyek voltak azok a problémák, amelyek az iskolai év kezdetén nyugtalanították, illetve komoly nehézségeket okoztak önnek, és hogyan sikerült ezeket áthidalnia, kiküszöbölnie? (Pl. tanmenetkészítés, adminisztrációs munkák, fegyelmezés, tanítási eszközök hiánya, a tennivalók felőli nem elég alapos tájékozottság, közömbös iskolavezetés, ellenséges indulatú kartársak, szülők stb., stb.)

2. Végül is kinek és kiknek a segítségével és hogyan oldotta meg a feladatait? (Igazgató, szakfelügyelő, iskolai szakmai munkaközösség, vagy egy-egy kartárs.)

3. Melyek azok a nehézségek, amelyekkel *szakértői* tanításakor még mindig szemben találja magát?

4. Kapott-e osztályfőnöki megbízást? Mi okozott nehézséget az osztályfőnöki munkában? (A munkaterv elkészítése vagy a konkrét nevelői munka megszervezése?) Mivel törekszik biztosítani, hogy osztályfőnöki nevelőmunkája valóban eredményes is legyen? Sikerült-e a közös nevelési feladatok együttes megvalósítása érdekében megszervezni az együttműködést az osztályában tanító kartársakkal, az úttörőraj vezetésével, a szülői munkaközösséggel? Mik a konkrét nehézségei? Mit tart nyugtalanítóknak ezen a területen?

5. Ha önnek kellene megszerveznie a főiskolán a tanárképzést, mit tenne annak érdekében, hogy jobb *szakmai* képzettséggel kerüljenek ki a fiatal tanárok a főiskoláról? Hogyan lehetne ön szerint egészen jól felvértetni főiskolai tanulmányuk idején a leendő tanárokat a nehézségek leküzdésére?

6. Ha ön lenne a felelős a hallgatók lélektani, nevelésméleti, didaktikai és iskolai gyakorlati kiképzéséért, mit tenne a jobb elméleti és gyakorlati pedagógiai képzés érdekében?

2. Tanácskozás a Borsod megyei művelődésügyi szervekkel és a megyében működő egykori hallgatóinkkal Miskolcon

Az előzőkben ismertetett — 1967. novemberi — írásos felmérés adatai arra figyelmeztettek, hogy célszerű lenne további személyes kapcsolatokat is létesíteni a közvetlen tájékozódás érdekében. Erre 1968 májusában Miskolcon találtunk lehetőséget. Borsod-Abaúj-Zemplén megye tanácsának vb-elnöke és művelődésügyi osztálya maga is felismerte a főiskolánk kezdeményezésének hasznát és jelentőségét, ezért örömmel vállalta az érdekelt felügyeleti szervek, a főiskolai oktatók és egykori hallgatók személyes találkozájának megszervezését.

A közös tanácskozás iránti nagy érdeklődésre jellemző, hogy a miskolci megyei tanács díszterme is kevésnek bizonyult a plenáris ülés résztvevőinek a befogadására. Mivel főiskolánk igazgatósága és nevelési tanácsa úgy gondolta, hogy a találkozót a volt hallgatók számára egyébként is hasznossá kell tenni, ezért *Szűcs László* főiskolai igazgató ismertette előtűk főiskolánk 20 éves fennállásának történetét, a jelenlegi helyzetét, a mai lehetőségeit és az általános iskolai tanárképzés és a továbbképzés jövő távlatait, majd a neveléstudományi tanszék vezetője az oktatási folyamat és az oktatási módszerek korszerűsítésének időszerű kérdéseiről tartott tájékoztató előadást

A plenáris találkozót szekcióülések követték, amelyeken a főiskola érdekelt tanszékvezetői és oktatói előre meghatározott szak- és csoportbeosztás szerint munkaértekezleteket tartottak a megyei szakfelügyelőkkel, az igazgatókkal és az egykori szakos hallgatóikkal.

Ezeknek a programját, tematikáit már eleve úgy terveztük, hogy az általános problémákon túl a részletkérdések is szóba kerüljenek. Az itt elhangzottak egyrésztől megerősítették az előző felmérésekkel kapott helyzetképet, másrésztől számos olyan részletkérdést, megoldásra váró problémát vetettek fel, amelyeket a gyakorlóiskola, a neveléstudományi tanszék, a metodika tanításáért felelős tanszékek és oktatók kitűnően hasznosítani tudtak és tudnak.

3. Kölcsönös véleménycseré a főiskolai tanácsülés keretében

Hogy ez a sok hasznos jelzés és tanács valamennyi egri főiskolai oktatóhoz eljusson, ezért határozta el főiskolánk igazgatósága és nevelési tanácsa, hogy egy kibővített tanácsülésre is meghívja az érdekelt igazgatási és felügyeleti szervek, valamint igazgatók képviselőit. Erre 1968 novemberében került sor. Ezen az együttes tanácskozáson mind *dr. Hetényi György* művelődésügyi osztályvezető, mind meghívott munkatársai arra törekedtek, hogy a kedvező vélemények rövid felsorolása után elsősorban azokra a tényekre és jelenségekre mutassanak rá, amelyeket meg kell változtatnunk, meg kell javítanunk.

Az értekezlettel egyidőben *Szűcs László* főiskolai igazgató kérésére *dr. Hetényi György* művelődésügyi osztályvezető rendelkezésünkre bocsátotta a legutóbbi néhány évben végzett hallgatóink hivatalos minősítését, illetve a most végzett új pedagógusok friss „előminősítését” is.

Így módunkban állott az előző években kapott információk adatait a minősítésben foglalt tényekkel egybevetni.

Ezekből a minősítésekből azonban jóval kedvezőbb képet kapunk, mint az előző írásbeli visszajelzésekből. Ennek egyik okát abban látjuk, hogy főiskolánk *oktató testületének a felmérések alapján a közelmúltban az oktató-nevelő munka színvonal-emelésére tett intézkedései máris éreztetik hatásukat* a mostanában végzett hallgatóknál, másrészt arra utalnak, hogy mivel a művelődésügyi osztály intézkedése nyomán az igazgatók — helyesen — általában előre közlik a minősítés szempontjait, azaz a fiatal pedagógusokra váró feladatokat, így a hallgatók is jobban látják az irántuk támasztott követelményeket, tehát tudatosan törekszenek arra, hogy az abban foglalt igényeknek minél jobban megfeleljenek.

A minősítések alapján kialakult kép önmagában is tanulságos, de világosan jelzi azt is, hogy a problémák még mindig ott vannak, ahol az előző, felügyeleti „visszajelzések” is mutatták.

III. A „VISSZAJELZÉSEK” TANULSÁGAI

A tanszékektől, a felügyeleti szervektől és a volt hallgatóktól érkezett írásos válaszok sok fontos tanulságot tartalmaznak. Ezekre fel kell figyelniünk márcsak azért is, mert a pedagógusképző osztály által az *egri és a szombathelyi össz-igazgatói értekezleten felvetett gondolatokat, gondolatokat, problémákat, nyílt kérdéseket és azok konzekvenciáit* mindenben

igazolják: kézzel foghatóan bizonyítják, hogy az ott felszínre került kérdések a tanárképzésnek valóban a legsürgősebben megoldandó országos problémái.

1. Az Egri Tanárképző Főiskola szaktanszékeinek önelemző munkájából levonható tanulságok

A szaktanszékek oktató közösségének többsége a saját munkájáról nemcsak *alapos és körültekintő elemzést* készített, hanem felsorolta mindazokat a konkrét kezdeményezéseket és intézkedéseket is, amelyeket pedagógusképző tevékenysége során a hivatalos előírásokon felül tett, s amelyek azt eredményezték, hogy *hallgatóink szaktudományi kiképzése ellen semmiféle kifogás nem hangzott el.* Az önelemző munkákból megállapíthatjuk, hogy néhány tanszékünk e tekintetben olyan *kimagasló* munkát végez, annyi invencióval törekszik a saját munkája eredményesebbé tételére, hogy ezeket feltétlenül publikálni kellene.

A tanszékek jelentéseiből e helyen csupán a gyakorlati képzés és a módszertan tanításának kérdéseire térhetünk ki.

A *gyakorlati kiképzés* időtartamának, a gyakorlati tanításokra szánt minimális órakeretnek a súlyos következményeire ugyanis csaknem valamennyi tanszékvezető rámutat. Valóban tarthatatlan helyzet, hogy hallgatóink csupán az utolsó év szűkreszabott keretei között — egyéb kötelező főiskolai tanulmányaik mellett — végezhetnek *néhány* tanítást. Ezek a tanítási órák is annyira összezsúfolódnak, hogy még a legelemibb didaktikai és metodikai hibák kiküszöbölésére sincs lehetőség. A nehézséget csak fokozza, hogy az *egyetlen gyakorlóiskola* tanárai is annyira túlterheltek, hogy egyszerűen *fizikailag sem jut idejük* a hozzájuk beosztott jelöltekkel való alaposabb foglalkozásra: nevelésükre, munkájukat kellő kritikával elemző, segítő támogatásukra.

Súlyos hibának tartják azt is, hogy a jelölteknek a tanítások megkezdése, gyakorlati kiképzése előtt nem kell számot adniok szakmódszertani felkészültségükről. A III. évfolyam végén teendő szigorlataik miatt ebből ugyanis *nem kollokválnak.* Ezért — mivel nem hat rájuk a vizsga kényszere — rendszerint a megfelelő dokumentumok (Tanterv és Utasítás, Nevelési terv, Rendtartás, kézikönyv stb.) és a korszerű módszertani követelmények ismeretének *ellenőrzése nélkül* kezdik meg tanítási gyakorlatukat.

Ezekre a kérdésekre a továbbiak során még visszatérünk, mert csaknem minden egykori hallgatónk és minden felügyeleti szerv érinti tájékoztató írásában.

2. Egykori hallgatóink helytállása a szakfelügyeleti tájékoztatók tükrében

Ismételten is hangsúlyozzuk, hogy mindazok a tények, jelenségek, amelyeket akár elismerésképpen, akár elmarasztalásul jeleznek a felügyelők, nagyrészt az *országos helyzetet tükrözik.* Ezt nem egyszer a jelenté-

sek maguk is elismerik anélkül, hogy ismerték volna a szombathelyi értekezleten elhangzott konkrétumokat.

a) *Hivatástudatok*

Egykori hallgatónk — minden szakfelügyelői jelentés egyhangú megállapítása szerint — komoly *hivatástudattal* és úgyszeretettel végzik munkájukat. A *nevelőtestületekbe rövid idő alatt be tudnak illeszkedni*. (Különösen azokról szólnak nagy elismeréssel, akikről utólag megállapítottuk, hogy főiskolai pályafutásuk alatt mozgalmi funkciót töltöttek be.)

Csaknem mindenütt be is fogadták őket. Ebben a tekintetben kedvezőtlen jelenségeket, vagy elfogult helyi véleményeket alig jeleznek a felügyelők. Véleményük szerint a fiatal pedagógusok udvariasak, előzékenyek, szerények, a segítségért hálásak; „a tapasztaltabb kollégáik segítő tanácsait, sőt bíráló észrevételeit is szívesen fogadják”, általában jó kartársaknak bizonyulnak.

Kevés bennük viszont a *kezdeményezés* iránti hajlam, lendület. Megbízásra vagy *felszólításra* azonban részt vesznek bármilyen munkában és azt becsületesen el is végzik. Így pl. több jelentés is említi, hogy a szaktárgyi munkaközösségben jelentős munkát végeznek; szemléltető eszközök készítésére is vállalkoznak, bár ehhez rendszerint biztatást, segítséget várnak.

Csaknem minden szakfelügyelői tájékoztatás kiemeli, hogy egykori hallgatónk *emberi, nevelői magatartása* ellen nem merülnek fel kifogások. Tudatosan törekszenek minden tekintetben jó példát mutatni tanítványaiknak. Sokan úttörő rajvezetők, s ebben a minőségükben is komoly hatást igyekeznek gyakorolni tanulóközösségükre.

Jó néhány jelentés kiemeli azt a *lelkis igyekezetet* is, amellyel a *társadalmi és politikai munkában*, ünnepélyek szervezésében részt vesznek, így pl. azt a buzgalmat, mellyel előkészítették a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségeket. Kezdeményezésük alapján nem egy helyről ajándékokat, albumokat küldtek a szovjet iskolásoknak.

A szocialista szellemű nevelés szolgálatában készségesen illeszkednek bele az iskolákban kialakult követelményrendszerbe. Magukévá teszik a közösség által elfogadott alapelveket. De ha nem koronázza mindjárt siker fáradozásukat, hamar letörnek, elkedvetlenednek, s nem magukban, hanem a gyermekekben keresik a hibát. „Nincs bennük érdeklődés, fegyelmezetlenek” stb. — mondják.

A *falu életébe való beilleszkedésük* azonban már nem eléggé problémamentes: „Fiatal kollégáink — még ha falusi származásúak is — a főiskolai évek alatt *eltávolodnak* a falutól, annak mindennapi, élő problémáitól... Ez kezdetben rányomja bélyegét pedagógiai és társadalmi tevékenységükre: a *problémákat nem érzik sajátjuknak* is...” (Hajdú-Bihar megye.)

A *szaktárgyi (szakmai) önképzés* lehetőségeivel szívesen élnek, mert ennek a munkájuk szempontjából való közvetlen gyakorlati hasznát a legtöbbször azonnal lemérhetik. „A *pedagógiai szakkönyvek* és módszertani *folyóiratok* viszont nem nagyon érdeklik őket: egy részük egyáltalán nem is tud a létezésükről...” (Hajdú-Bihar megye.) Heves megyéből azt jelzi a *testnevelési* szakfelügyelő, hogy a szakmai továbbképzésben a többség szívesen vesz részt, de olyanok is akadnak, akik túlzott *önbizalmukkal* még a tanácsokat sem veszik szívesen.

b) *A reformdokumentumok ismerete és felhasználása*

Az oktatási reformdokumentumok közül a *tantervet* általában kevésbé ismerik, az egyes osztályok tantervi anyagáról, tantervi utasításáról, követelményrendszeréről alig tájékozottak. Nem egy szakfelügyelő tesz arról említést, hogy az Utasítások helyett inkább a kézikönyveket használják, mert ennek jobban meglátják a közvetlen és konkrét gyakorlati hasznát. Ezeknek a beszerzését energikusan kéri, sőt maguknak is megvásárolják.

Az általános iskolai *Nevelési tervet* általában csak *hallomásból* ismerik: „bevallásuk szerint a főiskolán csupán hallottak róla, de a gyakorló iskolában sem látták rendszeres felhasználását.”

A szakfelügyelet tájékoztatásaiból egyértelműen megállapítható viszont, hogy a *hallgatók nagy része ismeri az oktatási reformtörvény alapvető irányelveit*, tendenciáit; többségük elsősorban a *reformtankönyvek* és kézikönyvek alapján törekszik arra, hogy oktató munkájukban az élet, a gyakorlat, a termelés igényeire legyen

tekintettel, bár ez gyakorlatlanságuk miatt nem mindig teljes értékű. Joggal kifogásolja Heves megye egyik matematika szakfelügyelője, hogy „*matematika* órákon csak *elvértve fordul elő*, hogy az adott község életéből vett feladatot oldatnak meg.” Egy másik Heves megyei szakfelügyelő azt közli, hogy a meglátogatott tanárok az oktatási reformtörvény irányelveit *nem is ismerték*...

Az egyik *magyar-történelem* szakos szakfelügyelő pl. arról tudósít, hogy a fiatal tanárok a napisajtó, a *rádió és a tv* idevonatkozó időszerű ismeretanyagát is figyelemmel kísérik, beépítik oktató munkájukba, sőt tanítványaikat is figyelmeztetik az oktató és nevelőmunka szempontjából számba vehető adásokra. Ugyanezt jelzi a Heves megyei *ének és magyar-történelem* szakfelügyelő is.

Ma már alig fordul elő — mondja jó néhány felügyelő —, hogy a végzett szakember egyoldalúan csak az elmélet oldaláról tájékoztatja tanítványait. Ha ez itt-ott mégis kísért, „arra vezethető vissza, hogy a főiskolán megszerzett magas színvonalú és sokrétű ismeretanyagot a maga teljességében akarják átadni tanítványaiknak”.

„A *fizika* órákra nem mennek be pl. megfelelő szemléltető eszközök nélkül, sőt az egyszerűbb gépek és termelési eszközök működési elvének ismertetésén túl ezeknek a gyakorlati életben való alkalmazását is bemutatják: a tanítás idejére kölcsön kéri termelészövetkezettől, magánosoktól stb. A *természettudományi* tárgyak tanítását a legszorosabban összekötik bányák, üzemek, mezőgazdasági tsz-ek munkájának, munkaeszközeinek, gépeinek, azok felhasználásának helyszíni tanulmányozásával” (Nógrád megye).

Hasonlóan kedvező képet ad *földrajz-biológia, földrajz-történelem* és *kémia* szakos hallgatóinkról is a sátoraljaújhelyi járási szakfelügyelő.

Még a gyengébb módszertani felkészültségű és kevés nevelői invencióval rendelkező fiatal pedagógusokról is azt állapítja meg a legtöbb szakfelügyelő, hogy *bőséges* szaktárgyi ismeretekkel rendelkeznek. De ugyancsak ők figyelmeztetnek arra is, hogy alig lehet találni olyan kezdő nevelővel, aki tanítványait pl. a népszerűsítő szakirodalom olvasására buzdítaná.

Más esetben viszont megállapítják, hogy pl. *matematikából* a tehetséges tanulókkal külön is foglalkoznak, versenyfeladatokkal serkentik őket további önképzésre stb. Heves megye egyik *rajz szakfelügyelője* is elismeréssel szól rajz szakosaink *magas színvonalú képzettségéről és hivatástudatáról*: „*rajz*tanmenetük példamutató, a szakfolyóiratokat is állandóan figyelemmel kísérik, az izlésfejlesztés, *esztétikai nevelés* náluk jó kezekben van.”

c) Oktató-nevelő munkájuk

Az előzőekben ismertetett, kedvezőnek látszó kép után *lehangoló* jelzések is következnek. Valamennyi szakfelügyeleti közlés *elmarasztalja gyakorlati kiképzésüket* és pedagógiai tanításukat.

Igy pl. megállapítják, hogy egykori hallgatóinknál „*az oktatás korszerűsítésére* való törekvés csupán annyiban észlelhető, hogy igyekeznek tanítványaikat aktíválni, igyekeznek a jelenségeket, tényeket szemléltetni”. Más — kisebbségi — vélemény szerint viszont bátran alkalmazza néhány jó környezetbe került hallgatónk az új módszereket és eljárásmodokat is. *Óravezetésük* sok esetben meglehetősen „*ötlet-szegény és konzervatív*”: megrekednek az ún. vegyes típusú órakeretben, aminek az a következménye, hogy „a hosszadalmas számonkéréssel eltöltött üresjárat miatt az oktatási folyamatnak a másik nagy komplex fázisa, a *gyakorlati alkalmazás csaknem teljesen kiszorul a tanítási óráról*”. Még szerencse, hogy a reformtankönyvek által sugalmazott gyakorlat legalább házi feladatul kénytelenek elvégeztetni.

Tematikus tervezési készségeket sok esetben hiányosnak tartják. Az oktatási-nevelési célmeghatározásuk is gyakran bizonytalan. A tantárgyi koncentrációra nemigen gondolnak. Ezek a legfőbb okai annak, hogy a kezdő nevelők oktató munkájának *eredményességét* vizsgálva is meglehetősen sok hiányosságot tapasztal a szakfelügyelet. Általában leköti őket a didaktikai *rutinmunka*, a módszer, az *elavult oktatási* formák sablonos követése szerinti óraszervezés és óravezetés. Eközben pedig éppen a *lényeg* vész el, a *teljesítőképes* tudás, valamint a *nevelő* hatás.

Nem egy esetben említést tesznek a szakfelügyelők a társadalmi és egyéb munkákkal túlterhelt kezdő nevelőkkel kapcsolatban arról is, hogy az *órákra való felkészülésük* színvonala sem eléggé egyenletes és következetes.

„Az órákra való felkészülésükben a tárgyi előkészület, a tárgyi ismeretek mennyiségi latolgatása a döntő, továbbá a szemléltetés; esetleg a munkáltató ismeretfeldolgozás módszeres eljárásainak aprólékos szervezési kérdései. Ezért kallódik el sok esetben — még az egyébként önmagát felkináló — *nevelő gondolat* is. A részletkérdésekben való illetén elmerülés miatt vész el az ismeretanyag sokoldalú feldolgozását szolgáló oktatási folyamatnak a maga *teljességében* való szemlélete. A szintézis az aprólékos munka áldozatául esik...”

Nem egy jelentés tudósít arról, hogy — különösen a nőtanárok — nem eléggé törődnek a szertárfejlesztéssel.

„Bár elvileg korszerű fizikatanításra törekszenek és igyekeznek tanulókiérteket is összeállítani, a *szertárfejlesztés* érdekében szívós és kitartó gyűjtőmunkára már nem nagyon vállalkoznak”. — Írja az egyik Pest megyei szakfelügyelő. Heves megyéből is hasonló az értesülésünk: „Nem tanácsokat kértek, hanem *kész matematika tanmenetet, kész fizikai szemléltető eszközt, kész munkaterveket*”.

A *biológia-földrajz-mezőgazdasági gyakorlat* szakosokról is azt állapítja meg a Borsod megyei vezető szakfelügyelőjük, hogy *nem szívügyük az élősarok*; szakkör-vezetést nem mernek vállalni, sőt „ha nincs ellenőrzés, akkor *biológia tanítás* keretében előírt munkáltató órák is más típusúakká alakulnak...” A mezőgazdasági nyári gyakorlatokkal kapcsolatban azt jelzik, hogy ott is a teljesítmény mennyiségére törekednek, nem pedig arra, hogy minél több értékes tapasztalatot szerezzenek. Hiányolják továbbá, hogy háztartási gyakorlatra nem készíti fel a főiskola a hallgató-nőket.

„*Szaktárgyi* elméleti felkészültségük jó — folytatja —, a *módszertani gyakorlatlanság* azonban nagyon érezhető munkájukon. Pedagógiai felkészültségük, lélektani, logikai, didaktikai tájékozottságuk *alacsony színvonalú*. Tanítási óráikon nem dominál a didaktikai feladatok és módszerek tervszerű kapcsolata, logikája. Nem ismerik azokat a formákat, amelyek a tanulók megfigyelésén, összefüggésük keresésén keresztül az *önálló gondolkodásra* nevelnek. Tanácsaink alapján csak *igen lassú fejlődés* tapasztalható” (Pest megye).

A Heves megyei felügyelők közléseiből is az derül ki, hogy hallgatóink „*nem kapták meg* olyan mértékben a *pedagógiai és módszertani ismereteket*, főleg pedig a gyakorlati előképzettséget, amely szükséges lenne a *tudatos oktató-nevelő* munka elvégzéséhez.”

Ugyanez a vád csendül ki a Nógrád megyei matematika-fizika szakos vezető szakfelügyelő soraiból is: „a főiskola ad *szakmai* tudást, de a gyakorló pedagógusok *más irányú problémáival nem sokat törődik*. Ezt bizonyítja a kikerült pedagógusok zöme. A gyakorlati tanácsok hiányoznak, ... amit alkalmazni is tudnának”. Ezt fejezi ki a Hajdú-Bihar megyei osztályvezető is. „*Szaktudományi felkészültségük jó*, de a birtokolt szaktudományi ismeretek *pedagógiai továbbítása nem áll arányban* ismereteik mennyiségi és minőségi színvonalával... A hallgatókat igen nagy lexikális anyagok terhelik feleslegesen. Helyette inkább tantárgy-pedagógiai ismeretek kellenének.”

Némileg enyhíti lehangoló benyomásunkat az egyik Borsod megyei vezető szakfelügyelő megállapítása: „a főiskolát végzett fiatal, kezdő nevelőknek az elmúlt évekhez képest erősege lett a jó *szakismereti felkészültség*. Hasonló fejlődést jelez a *pedagógiai tájékozottságuk* is, de az utóbbi a szaktárgyakéhoz viszonyítva lemarad.”

Egyöntetű elismeréssel szólnak a jelentések az *orosz szakosok magas szintű előkészítéséről*. Elismerik beszédkészségüket, tárgyi tudásukat és különös nyomatékkal hangsúlyozzák hivatástudatukat, tárgyszeretetüket. Az egyetlen kifogás ellenük, hogy időnként a kezdő tanárok túlbuzgalmával *magas követelményeket* támasztanak.

d) *A tanmenetek és óravázlatok színvonala*

Néhány felügyelő azt is kifogásolja, hogy a kezdő pedagógusok *nem ismerik az iskolai adminisztrációs munkát*, ebben tájékozatlanságuk miatt pontatlanok.

Bár — megítélésünk szerint — az osztályozó, osztály- és anyakönyvi naplók stb. megismertetése nem főiskolai feladat, mégis célszerűnek látszik, hogy erre is előkészítse tanítványainkat a gyakorlóiskola, mivel emiatt különösen az igazgatók részéről éri (gyakran fontoskodó, kicsinyes) vád a főiskolai munkát.

„A kezdő pedagógus számára a legnagyobb gond az egész tanévi oktató-nevelő munka megtervezése, a *munkatervek és a tanmenetek elkészítése*. Nem a *tananyag*

évi elrendezése, beosztása jelenti mindenkinek a legfőbb problémát, mert hiszen erre a tanterv és az utasítások megadják a határozott, konkrét és óraszamszerű irányítást, hanem az anyag feldolgozására vonatkozó *módszeres* elképzelések, a szemléltetési eszközök idejében való megszerzése, elkészítése, összegyűjtése, de legfőképpen a *készségfejlesztésre, az ismeretek gyakorlati alkalmazásában való jártasságok és készségek kialakításának metodikájára* vonatkozó elképzelések, tervek." A szakfelügyelők év eleji eligazításai nyomán egyre inkább eléri már, hogy a tanmenetek tématervei mellett helyet kapnak a nevelő gondolatok is, de azoknak az oktatásba való szerves beépítését még mindig nem látják elég következetesnek. „Nem eléggé új az a didaktikai és metodikai ismeretanyag, amit a főiskola nyújtott számukra” — írja az egyik Pest megyei járási szakfelügyelő.

Ugyanez a helyzet az óravázlatoknál is: a legtöbb vázlat csupán a megtanítandó anyagot tükrözi, s nem is utal a megtanítás, a feldolgozás, a rögzítés, gyakorlati alkalmazás módjaira, s a nevelésre. „Sok esetben csak beír valamit a vázlatba, hogy legyen ott valami, főleg általánosan megfogalmazva” — írja Borsod megyéből egy járási szakfelügyelő. — „Óravázlataikra a „meg kell csinálni” szemlélet a jellemző... nem látják ennek pedagógiai funkcióját sem. Ezt a viszonyt jellemzi a kitépelt füzetlapon készített vázlat”... (Hajdú-Bihar megye). Másokról viszont azt jelzik, hogy óravázlataik sokszor óratervezetnek is beillenek, annyira részletezők.

Nem egy szakfelügyelő teszi azt az észrevételt, hogy hallgatóink *nem ismerik* eléggé alaposan a 10—14 éves korú tanulók *életkori sajátosságait*. Ezt a jelenséget egyébként a saját oktató tapasztalatunkból is ismerjük. A neveléseméleti és didaktikai előadásokon, szemináriumokon, de különösen a kollokviumokon gyakran tapasztaljuk, hogy hallgatóink általában csupán középiskolás élményeikre támaszkodnak. (Mindez a gyakorlóiskolával való eléggé laza és rövid ideig tartó kapcsolatra, a rendszeres hospitálás, a gyermekekkel való szervezett érintkezés hiányára vezethető vissza. Természetesen ezen is segítenünk kell.)

Két járási *matematika-fizika* szakfelügyelő is felsorolja a tanulók életkori sajátosságainak nemismeréséből származó káros következményeket. „Elsietik az alapozó számtanórákat, nem reális követelményeket szabnak, nem a gyermek életkori sajátosságainak megfelelő módszereket alkalmaznak, nem az életkoruk megfelelő következtetésekre szoktatják tanítványaikat, és gyakran megelégszenek verbális, vagy képiletes meghatározásokkal, sokszor csak kész szabályokat, törvényeket deklarálnak.”

Az elmarasztaló véleményekkel szemben — szerencsére — *örvendetes* jelenségekkel is találkozunk. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei oktatási osztály nagy elismeréssel szól a főiskolánkról kikerült testnevelő tanárokról. „Az oktatási reformtörvény irányelveit — a hat járási szakfelügyelő egyöntetű véleménye szerint — szinte maradék nélkül igen jó eredménnyel valósítják meg... Nem ad nekik nehézséget a tárgy keretén belül a világnézeti nevelés lehetőségeinek kihasználása. Örvendetes, hogy fiatal testnevelő tanáraink zöme az úttörő-mozgalom aktív irányítója, segítője... Eredményesen tevékenykednek a községi sportegyesületekben, MHSZ-ekben.” Csupán az osztálytermi testnevelési órák levezetésében tapasztalnak náluk némi hiányosságokat.

Megnyugtatónak érezhetjük az egyik Nógrád megyei földrajz és biológia szakfelügyelő véleményét is: „az Egri Tanárképző Főiskoláról általában olyan tanárokat kapunk, akik a kezdéssel járó problémákat több-kevesebb segítséggel le tudják küzdeni: 4—5 év után többségük jó nevelővé válik”... „A főiskolai *földrajz tanszék* — írja — a fiatal pedagógusok munkája iránt eddig is érdeklődött, továbbképző előadásokkal is hozzájárult egykori tanítványainak szakmai és ideológiai önképzéséhez. Ez különösen sokat jelentett és jelent a pályakezdő kartársaknak.”

e) *Hiányosságok az osztályfőnöki munkában*

Néhány szakfelügyelő megállapítása igen *súlyos kérdést* vetett fel, amelyet azonban a MM rendelkezése alapján máris nagyrészt sikerült kiküszöbölnünk. A legtipikusabbat idézzük is.

„Az *osztályfőnöki munkaterv* elkészítésében igen nagy tájékozatlanságot áruznak el valamennyien. Mivel *nem ismerték a Nevelési tervet*, nem tudták megtervezni a konkrét nevelői munkát. Bizonytalanok voltak a tevékenységi formák kijelölésében. Nem ismerték a neveltségi szintfelmérés fogalmát. Nem sikerült a koordinált együtt-

működés megtervezése és szervezése sem az osztályban tanító nevelőkkel, sem a szülőkkel...

„...Az *úttörőmunkát* szívesen vállalták, de nem ismerték a mozgalom romantikus formáit, ehhez nem kapták meg a szükséges ismereteket és gyakorlatot a főiskolán. Nem tudnak *úttörőjátékokat*; sem egyéb — az életkori sajátosságoknak megfelelő változatos, a tanulók érdeklődését felkeltő foglalkoztatási módokat. („Ki mit tud?” vetélkedő, őrsi portya, számháború, túra, kirándulás stb...). De nem is keresik ezeket a formákat. Pedagógiai lelkiismeretességgel elvégzik ugyan a reájuk bízott (főképpen készen kapott) feladatokat, de hiányzik belőlük az ötletdús, a mozgalomért lelkesedő, magával ragadó, változatos foglalkozásokat teremtő hév, lendület, átéltség... Kezdetben a *szülői* kapcsolatok vonatkozásában is gyenge eredményeket értek el. Nem tudták mozgatni, irányítani, feladatokkal aktivizálni az osztályválasztmányokat. A szülői értekezleteken *gyengének mutatkozott a pedagógiai alapjuk.*”

Csak jelentős segítségnyújtás után tudták őket a *szülőkkel való foglalkozás* jobb módszereinek felhasználására, a szülők aktivizálására ránevelni.

f) A népművelésben való részvételük

A szakfelügyelők egykori közléseiből megállapítható, hogy egykori hallgatóink a *népművelő* munkában általánosságban részt vesznek. De munkájuk intenzitása, lendülete, és kezdeményező-készségük nem mindig tekinthető kielégítőnek... „e téren is kevés ismeretet szereznek a főiskolán...”

Néhány közlés súlyos hiányosságokra is utal. Így pl. Hajdú-Bihar megye művelődési osztályának vezetője komoly mértékben elmarasztalja néhány ott működő egykori hallgatónk *népművelői* kötelességérzését. „Népművelési szakkörökben ezek a *tanárnők* sem tagként, sem vezetőként *nem dolgoznak*. A társadalmi ünnepek szervezéséből is *törekednek távolmaradni*. Nemzeti ünnepeink alkalmával *elutaznak* részben haza, családjukhoz, vagy barátaikhoz. A szünetek idején nincsenek a községükben, így kapcsolatuk a falusi közösségekkel megszűnik. Találkozunk olyan jelentésekkel, amelyek azt mutatják, hogy a *falu dolgozóinak kulturális felemelkedése nem tartozik pedagógus szemléletükbe*. Ennek időnként hangot is adnak azzal, hogy a *falvakat nem tekintik végleges munkahelyüknek...*”

A *népművelés* terén elsősorban az *ének* szakos hallgatóink járnak elől, amint ezt Heves megyéből is jelzik. Ők nemcsak tanítványaik zenei nevelésével törődnek (zenekedvelő gyerekek klubja), hanem kiveszik részüket a zenei népművelésből is.

3. A kibővített főiskolai tanácsülésen elhangzott észrevételek

A tanácsülésen *Szűcs László* főiskolai igazgató bevezetése után a vendégek tartottak egykori hallgatóinkról közvetlen hangú beszámolót. *Dr. Hetényi György* művelődésügyi osztályvezető művelődés- és iskolapolitikai szempontból elemezte munkájukat, majd a meghívott általános tanulmányi felügyelők és szakfelügyelők, valamint az igazgatók ismertették tapasztalataikat: szakcsoportonként mérlegre tették azokat a hiányosságokat is, amelyeknek a megszüntetése érdekében közös tennivalóink vannak. Tájékoztatásuk megerősített abban, hogy tanárképző munkánk eredményességének megvizsgálására *igen jól beválnak ezek a közös tanácskozások* és feltétlenül előbbreviszik a kölcsönös tájékoztatást, a véleménycserét.

Hogy a tájékozódásnak ez az útja és módja önmagában is mennyire megbízható, azt a jegyzőkönyvből idézett néhány nyilatkozat is alátámasztja.

„Városunk közoktatása igen sokat nyert fent említett nevelők alkalmazásával. Ha az Egri Tanárképző Főiskola munkáját fenti nevelők pedagógiai, pszichológiai, szakmódszertani, szakmai felkészültségük, a munkához való hozzáállásuk és hivatástudatuk alapján lehetne teljes egészében megítélni, úgy ez a legpozitívabb volna...”

...Kivétel nélkül igen jó pedagógiai, szakmai felkészültségű nevelők, akik a képzés során szerzett elméleti ismereteiket a gyakorlat során — az első év termé-

szetszerű tapogatózó, próbálkozó munkája után — nagyon jól hasznosítják a mindennapos oktató-nevelő munkájukban.

A tantestületekbe nagyon hamar beilleszkedtek. Szívesen elfogadták a nagyobb gyakorlati tapasztalattal rendelkező kartársak segítségét, viszont ők szívesen adták át frissebb elméleti vonatkozású ismereteiket a kartársaknak. Ez a kölcsönhatás is pozitív értékelést ad.

Hiányosságként kell megemlíteni, hogy a népművelési munkába még nem kapcsolódtak be. Javasoljuk, hogy valamennyi szaknál alaposabb népművelési felkészítést kapjanak a tanárjelöltek.”

„Pedagógiai — didaktikai, szakmai felkészültségük jónak minősíthető. Kevésbé megalapozottak pszichológiai ismereteik (pl. adott életszakaszok személyiségvonásai, a nevelési és oktatási folyamat lélektani törvényei stb.)”

Szaktárgy-pedagógiai kulturáltságuk a főiskoláról kijövő évfolyamok esetében *évről évre magasabb szintű*. Különösen áll ez a tanterv és utasítás elmélyült ismeretére, összefüggéseinek, egymásra-építtségének tisztánlátására.

Nem lehet ugyanezt ilyen egyértelműen elmondani a nevelési terv ismeretéről. Szaktárgyi levelezőmunkájuk gondos, körültekintő. Több zökkenő van az osztályfőnöki tervek elkészítésénél, emiatt azok még magukon viselik a különféle segítség, a másoktól átvett elgondolások, sémák nyomait.

Egyértelműen elmondhatjuk, hogy valamennyien jól beilleszkednek a nevelőtestületek közösségébe, jól érzik magukat a kollektívában, tudják, hogy ott egyenértékű tagok. Magatartásuk pedagógushoz méltó, példamutató, szerény. Munkafegyelmük szilárd, elismerést érdemlő.

„Üttörőmunkájukban hiányosság az, hogy nem él eléggé gondolkodásukban a próbarendszer felépítése és ez rajvezetői, osztályfőnöki terveik elkészítésében, kivitelezésében is szembeötlő. Kevés az a lelkesedés, amellyel az ifjúsági mozgalom nyári akcióinak megvalósítását elősegítik.”

„Az alapvetően fontos dokumentumok ismerete többségüknél hiányos; saját szaktárgyaikat illetően ugyan tájékozottak, azonban más tárgyakat (főleg a követelményeket) illetően már elmarasztaló megállapításokat lehetne tenni.

Tematikus tervezési készségük hiányos. Az oktatási-nevelési cél pontos meghatározása még elég körülményes. A tantárgyi koncentráció sem megfelelő. A helyi körülmények-adottságok ismeretének hiányában ezekre nem tudnak kellően építeni, alapozni. Iskolán kívüli ténykedésük változatos képet mutat. Egyesek szívesen, készséggel vállalják el az ifjúsági szervezetek (üttörő, KISZ) vezetését. Részt vesznek a TIT-munkában és a különböző versenymozgalmakban is. Akadnak azonban olyanok is, kik — különböző indokokra való hivatkozással — mindezekről egyenesen húzódoznak.

Közösségi magatartásuk pozitívan értékelhető. Általában nem tapasztalható náluk kirívó magatartásra, öltözködésre vagy hajviseletre való törekvés. Így nincs ellentét régi és fiatal nevelők között. Nem nézik le kartársaikat, szívesen tanulnak tőlük.

Munkafegyelmük ellen pedig semmiféle kifogás nem merült fel. A tanítási órákon és egyéb iskolai rendezvényeken, foglalkozásokon pontosan megjelennek. Az üttörőcsapatok munkájába igyekeznek bekapcsolódni. Sajnos, általános vélemény az, hogy e vonatkozásban nem kapták meg a szükséges ismereteket és gyakorlatot a főiskolán.”

4. Egykori hallgatónk levelei

Mivel a körülmények úgy hozták, hogy 1968 őszén két egymáshoz közeli időpontban kereste fel levelével főiskolánk igazgatója és a neveléstudományi tanszék a volt hallgatókat, *örömmük fejezték ki afölött, hogy továbbra is törődünk problémáikkal, fejlődésükkel.*

„Őszintén megmondom, nem számítottam arra, hogy ha elhagyjuk az öreg főiskola falait, a kapcsolatunk így megmaradjon. Nagyon örülök, hogy érdeklődnek a problémáink iránt, hisz azok, amik most még nálunk

hiányosságok, azok a következő végzős hallgatóknál már mint megoldott problémák szerepelhetnek.”

Ezért írnak boldogan, túlradó szeretettel és hálával, de igen komoly felelősségtudattal problémáikról.

Az alábbiakban idézzük leveleiket, amelyek azt mutatják, hogy mennyire gondja.

Kiképzésük legsúlyosabb hiányosságának azt tartják, hogy a „főiskola egyáltalán nem készített fel az *osztályfőnöki* nevelőmunkával kapcsolatos teendőkre, az osztályfőnöki munkaterv elkészítésére, az osztály neveltségi szintjének, nevelési helyzetének, eredményeinek felmérésére, a koordinált munka megszervezésére”.

Nem ismerik ezzel kapcsolatban a legegyszerűbb feladataikat sem. Nem tudják, melyek azok a tennivalók, amelyeket az osztályban tanító tanárokkal együttesen kell elvégezniük. De arról sincs tájékozottságuk, hogyan kell pl. a szülőket nevelőtársukká tenni, hogyan kell velük törődni, foglalkozni, az együttes munkára nevelés érdekében megszervezni.

Az osztályfőnöki nevelőmunka harmadik területén már jobb a tájékozottságuk: az úttörőmunkában feltétlenül jobban ismerik a konkrét tennivalóikat. Ezt szívesen is látják el. Ehhez viszont hozzá kell tennünk azt a nem egyszer kifejezett szakfelügyelői véleményt, hogy nem látják elég világosan az osztályfőnöki és az úttörő nevelőmunka *egységét*.

Bevallják a *tanmenetkészítéssel kapcsolatos* nehézségeiket is:

„Év elején rengeteg dolog szakadt rám. Az osztályfőnöki munkaterven kívül még *hét (7) tanmenetet* kellett elkészítenem. Osztályfőnökségre a főiskolán nem voltunk kellően előkészítve. Ez okozta a legtöbb problémámat. Bár sok segítséget kaptam a kartársaktól és az igazgatótól, mégis mindent legutolsónak adtam be.”

Nehézségeik között visszatérő téma a *fegyelmezés*. A rendkívüli helyzetekben nehezen találják fel magukat.

„*Igaz, tanultunk pedagógiát, de nem volt alkalmunk azt a gyakorlatban alkalmazni.* Ötödikben tanítok magyart. Az osztály 70^{0/0}-a alig tud olvasni és borzalmasan ír... Alig tudok velük mit kezdeni. A vásott cigánygyerekekkel különösen nem bírok: szociális helyzetük is szánivaló. A szülők nem törődnek a gyerekekkel. Velük kapcsolatot alig lehet tartani... Nem tudok kiutat találni.”

„Osztályom tele van gyermekvédelmi esetekkel (részeges szülők, az erkölcsi fertő minden elképzelhetetlennek tűnő formája...), fegyelmezési problémáim bősége...”

„Jó lett volna, ha búvárkodhattunk volna a pedagógiai szakirodalomban, hogy *meg tudjuk oldani a mai fiatalság élő kérdéseit* és a legfontosabb pszichológiai problémákat pl. a bűnöző gyerekekkel kapcsolatban. Szép dolgok azok a tesztek, de semmi szükség sincs rájuk; legalábbis nekem eddig nem kellettek, rajtam nem segítettek.”

„*Kevés a gyakorlat.* A falusi gyakorlat sem elég. Legalább egy fél év kellene, hogy annak minden tanulságát, minden problémáját megbeszéljük a főiskolán.”

„*Elméleti szempontból* eleget kaptunk a főiskolán, de *gyakorlatból* már kevesebbet. Természetesen ki lehet bírni és át lehet hidalni ezeket a nehézségeket, de úgy érzem, hogy az első három hónapban tanultam a legtöbbet az *életből*.”

„Az lenne jó, ha hosszabb lenne a gyakorlati idő, mert azalatt valahogy mégis csak kialakítana minden hallgató egy tanítási stílust magának és belekóstolna az életbe.”

„A főiskolai szaktárgyi oktatást jónak tartom, soha nem fog tudni annyit az ember, mint a vizsgák előtt. De a *gyakorlati tanítások terén kellene változásokat hozni.*”

„A hallgatókat tájékoztassa a főiskola a *való* helyzetről, és emellett helyezték előtérbe a *gyakorlati kiképzést* minden irányban!...”

A beérkezett válaszokból kiderül, hogy nem készítettük elő őket az *összevont osztályokban* való tanításra sem.

„A módszertani könyv is csak annyit közöl, amennyit anélkül is tud mindenki.”
„Semmit sem tudtam pl. a *heti terrőről* és annak használatáról, elkészítéséről.”

Panaszkodnak, hogy elég sok időbe telt, amíg minden kartársi helyi segítség mellett is belejöttek a munkába.

„Sajnos, a módszertani folyóiratok sem adnak az összevont osztályok problémáival kapcsolatban tájékoztatást.”

„Nem kaptunk elég előkészítést arra sem, hogy az *Iskolatelevízió* és az *Iskolarádió* adásait hogyan használhatjuk fel legcélszerűbben. Magunknak kell kísérletezgetni.”

A természettudományi szakos tanárok egy része főképpen azt kifogásolja, hogy a főiskolai szaktárgyi tantervek anyagát nem hangolják eléggé össze az általános iskolai tantervekkel. Szerintük mi a főiskolán „főlösléges” anyagot is tanítunk.

„Nem veszem észre — írja az egyik mezőgazdaságtan szakos volt hallgatónk —, hogy valami szükségem lenne a takarmányozástan tanulmányozása során kialakult *szemléletemre*... Viszont *nem tudok gépen varrni*, amit most már tanítanom kell.”

Befejezésül meg kell említenünk, hogy kivétel nélkül valamennyien elismerik, hogy nagy *segítséget* kaptak a szakfelügyelőktől, a kartársaktól és az igazgatóktól...

5. Egykori hallgatóink hivatalos minősítéseinek tanulságai

A hivatástudatukkal kapcsolatban egyáltalában nincs negatív vélemény a minősítésekben. A nevelőtestületbe való beilleszkedésük és emberi, társadalmi magatartásuk tekintetében a minősítettek 10,1%-ánál találunk észrevételt. Az önképzés, a reformdokumentumok, kézikönyvek elhanyagolását 2,5%-nál teszik szóvá. Folyóiratok nem ismerése 3,6%-nál jelentkezik negatívumként. Az oktatás korszerűsítésére nem törekszik: 7,1%. A nevelőmunka tudatosságának hiányát 5,3%-nál említik.

Szaktárgyi tudásuk, felkészültségük, az órákra való előkészülésük vonatkozásában egyetlen negatív jelzés sincs. Az általános pedagógiai felkészültséget 2,5%-nál tartják hézagosnak. A tanmenet és az óravázlat-készítés módját 7,6%-nál kifogásolják. Szakmódszertani felkészültségét 2,4%-nak marasztalják el.

Az osztályfőnöki munkában 15,6 %-nál, az úttörőmunkát illetően 9,8 %-nál, a szülőkkel való kapcsolat tekintetében 10,3 %-nál találunk negatív értékű észrevételeket. A népművelő munkát illetően 13,4 %-os elmarasztalás jelentkezik.

6. A jelentésekben közölt adatok értékelése és hasznosítása

Az előzőekben ismertetett konkrét tényeket — amint ezt a bevezetőnkben már jeleztük is — a főiskolai tanszékek önelemzése, a megyei és járási szakfelügyelők, vezető szakfelügyelők és művelődési osztályvezetők jelentései, szóbeli közlései, előadásai, továbbá egykori hallgatóink e tárgyban írt levelei és hivatalos minősítései alapján állítottuk össze. Bár nincs jogunk sem a felügyeleti szervek objektivitását, sem hallgatóink jószándékú bizalmas közléseinek elfogulatlanságát kétségbe vonni, mégis meg kell állapítanunk, hogy a dolog természeténél fogva *sok esetben eltérő fel fogásokkal, ellentmondásos megállapításokkal és értékelésekkel is találkozunk*. Ebből a bonyolult képből oly módon igyekeztünk a lényegyet kiemelni, és az ellentétek között is egységet teremteni, hogy mindig a konkrét tényekkel is alátámasztott információt, tehát a legvalószínűbb, legelfogadhatóbb *többségi* véleményt vettük alapul, a különlegesen találó, tipikus megállapításokat pedig szóról szóra is idéztük, mert kötelességünknek tartottuk, hogy a kedvező vélemények mellett semmiképpen ne hallgassunk el olyan negatív értékű tényeket, *amelyekre mindannyiunknak fel kell figyelni*.

Annak érdekében, hogy valamennyi érdekelt főiskolai oktató-nevelő közösség, tehát a gyakorlóiskola és az összes tanszék pontos tájékozódást szerezzen minden visszajelzésről, az írásbeli jelentések, minősítések teljes anyagát szakok szerint csoportosítva szétosztottuk közöttük.

Ezeket értekezleteken vitatták meg, és munkaterveikben, valamint előadási, szemináriumi tematikájukban és a gyakorlati kiképzés területén haladék nélkül biztosították a felsorolt negatív jelenségek, hibák, fogyatékoságok kiküszöbölését. *A gyors és erélyes intézkedések eredményeit már a legújabb visszajelzések is tükrözték.*

IV. A FELMÉRÉSEK METODIKAI TANULSÁGAI

A felmérő kérdéseinkre érkezett válaszok, valamint a személyes közlések és minősítések alapján meg kell állapítanunk, hogy a megkérdezettek segítő szándékkal végezték elemző, illetve önelemző munkájukat; a főiskolai tanszékek éppen úgy, mint a felügyeleti szervek, az általános iskolai igazgatók és az egykori hallgatók.

A főiskolai tanszékek önvizsgálásából nyert adatok feldolgozásán kívül meglehetősen nagy munkát jelentett a szám szerint is sok (57) felügyelői jelentés, szóbeli információ, minősítés és az egykori hallgatók alapos tájékoztató közléseinek összesítése.

Mivel az alapvető problémák mind a felügyeleti, mind a volt hallgatói jelzésekben általában újra és újra előjönnek, ezért célszerűnek látjuk,

hogy a jövőben igénybe vegyünk az információszerzés racionalizálása érdekében a *matematikai statisztika* és az *információelmélet* ismert módszereit. Ezek ugyanis lehetővé teszik a gyors és pontos visszacsatolást és az adatok azonnali értékelésének és hasznosításának a lehetőségét.

Az eljárás részletkérdéseit természetesen külön kell majd kidolgozni. Most ennek csupán a lényegét ismertetjük.

V. A KORSZERŰ ADATGYŰJTÉS, EREDMÉNYVIZSGÁLAT MEGSZERVEZÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

Tanárképző munkánk eredményeinek megvizsgálására *közvetlen* és *közvetett* módszereket választhatunk.

A legcélszerűbb azonban a kettő *kombinációja*, azaz együttes alkalmazása, márcsak azért is, hogy a szubjektív jelzésekből származó esetleges hibákat a lehetőség szerint kiküszöböljük.

1. Tapasztalataink alapján szükségesnek látszik, hogy időnként *minden tanszék saját maga is felülvizsgálja munkáját*, azaz egybevesse a főiskolai tantervekben és programokban megállapított követelményekkel és az iskolában a hallgatókra váró feladatokkal:

a) a hallgatók *tudás- és készségszintjét*;

b) pedagógiai (főleg módszertani) kultúráját. Tehát közvetlenül is igyekezzék tapasztalatot szerezni arról, hogy tanítványai *hogyan használják fel* szaktárgyi ismereteiket a szeminárium gyakorlatokon, továbbá a gyakorlóiskolában és a falusi gyakorlatokon;

c) végül pedig vidéki munkahelyükön is.

2. a) A hallgatók elméleti tudásszintjének, valamint elméleti tudása *gyakorlati* értékének, teljesítőképességének a felmérésére, megállapítására a szóbeli vizsgákon, kollokviumokon kívül alkalmasak a jól szerkesztett és kipróbált egyéni vagy csoportos *tantárgytesztek és feladatlapok*.

b) Annak megállapítására, hogy hallgatóink *hogyan tudják* szaktárgyi ismereteiket az *oktató-nevelő munka során hasznosítani*, háromféle vizsgálati lehetőség kínálkozik.

Az *egyik* az, hogy a didaktikai és módszertani tanulmányaik során, a szemináriumokon (amikor a didaktika és metodika elemeit már megismerték, bemutató tanításokat is hallgattak és elemeztek), próbaképpen, gyakorlásul *velük is készítettünk* egy-egy kisebb tantervi tematikus *egység* tanításához kérdés-feleletre bontott óravázlatokat, *tanítási tervezeteket*. Ezek a próbálkozások, kísérletek, gyakorlatok alkalmasak arra, hogy megmutassák, *milyen fokon áll* a hallgatók didaktikai és metodikai invenciója, tudatossága, s általában egész pedagógiai kultúrája.

A pedagógiai kultúra vizsgálatára igen jó lehetőséget nyújtanak a *tanítási gyakorlatok*. A gyakorlóiskolában és a falusi gyakorlatokon végzendő megfigyelés alkalmával a jelöltek tanítási tervezeteiből indulunk ki. Azt vizsgáljuk, mennyiben felel meg mind a tervezet, mind maga a meg-hallgatott tanítás a *korszerű pedagógiai és tantervi követelményeknek*, ezen belül is elsősorban az oktatási *reformtörvény irányelveinek*.

A közvetlen tapasztalatszerzés *harmadik*, egyben a *legjobb módja*,

hogy a tanszék a volt hallgatóit *székhelyükön meglátogatja*, itt óráikat, egész tevékenységüket megfigyeli, és velük, valamint *igazgatójukkal*, esetleg *szakfelügyelőjükkel* közvetlen beszélgetést folytat.

3. Bármilyen nagy haszonnal jár is ez a személyes látogatás és közvetlen megfigyelés, ennek végrehajtása a *nagy távolságok miatt sokszor* szinte lehetetlen lenne.

Ezért az látszik célszerűnek, hogy a tanszékek *levelező kapcsolatot* tartsanak volt hallgatóikkal. A mostani példánk igazolja, hogy a hallgatók nagyon hálásak ezért, szívesen és őszintén beszámolnak való helyzetükről, problémáikról, különösen ha (mint mi is tettük) megnyugtatjuk őket afelelől, hogy közléseiket levéltitokként kezeljük.

Azok a tanszékek, amelyeknek *nagy létszámú* hallgatóval van dolga, és így náluk nehézségekbe ütközik a levelező, írásbeli interjú-kapcsolat megszervezése és fenntartása, a leghelyesebben akkor járnak el, ha *reprezentatív mintavétel* alapján csupán *kiválasztott*, meghatározott személyektől kérnek adatokat. (Az adatgyűjtő kérdőíveket természetesen nagy gondal kell összeállítani.)

4. Ugyanilyen reprezentatív mintavétellel választhatjuk ki egykori hallgatóink jelenlegi *iskolaigazgatóit* is, hogy tőlük adatokat, információkat szerezzünk.

5. A *szakfelügyeletről* való adatszerzésnek az a legjárhatóbb útja, ha a megyei *művelődési osztályokat* kérjük fel arra, hogy vezető szakfelügyelők és általános felügyelők révén gyűjtsék össze az általunk megadott szempontok alapján a járási szakfelügyelők véleményét, s ezeket a szinte személyekre szóló véleményeket eredetiben küldjék el. Még szerencsésebb a helyzet, ha meg lehet szerezni az egykori hallgatóinkról készített hivatalos *minősítéseket* is.

6. A közvetlen tájékozódás érdekében igen hasznos lenne, ha pl. *évenként* összehívnánk a főiskola székhelyére a régebben végzett, már iskolánál működő egykori hallgatóinknak egy-egy *szakcsoportját*, s velük — a neveléstudományi tanszékkel koordináltan — az előre megküldött szempontok szerinti problémákról beszélgetést és kötetlenebb konzultációt folytatnánk. (Költségeik megtérítésére esetleg fel lehetne kérni a tanácsi szerveket.)

7. Mint láttuk, nagyon jól bevált a gyakorlatban az a kezdeményezésünk is, hogy *évről évre más járási vagy megyei központba száll ki a főiskola oktató testületének képviselője* és együttes (plenáris), valamint szakcsoportok szerinti szekcióértekezleteken vitatja meg az elméleti és gyakorlati kérdéseket. Ennek hasznát az egykori hallgatók számára azzal is fokozhatjuk, hogy a főiskola oktatói tájékoztatást adnak az időszerű szak tárgyi, tudományos és pedagógiai problémákról, az oktatási folyamat, az oktatási módszerek korszerűsítésének kérdéseiről stb.

Elismerjük, hogy mindez a munka a tanszékektől igen nagy erőfeszítéseket követel; de biztató, hogy némely tanszék már eddig is sokat tett ennek érdekében. Hogy az út járható, az ő példájuk is bizonyítja.

* * *

Azt tanítjuk, hogyha a pedagógus az eredménnyel elégedetlen, a hiba okát mindig előbb önmagában keresse. Ezt tettük mi is: főiskolánk valaményi oktatója és gyakorlóiskolai tanára minden legkisebb jelzésre felfigyelt, s haladék nélkül olyan intézkedéseket tett, mintha egyedül és kizárólag a főiskolát terhelné mindenért a felelősség.

Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a hallgatóink tehetőség, felkészültség és hivatástudat tekintetében már itt, a főiskolán is jelentős különbséget mutatnak, ami természetesen kezdő tanári munkájuk színvonalán is megmutatkozik.

Nem szorul bizonyításra az sem, hogy egyetlen pedagógusképző intézmény sem képezhet minden tekintetben kész pedagógusokat. Ehhez csupán a legszükségesebb útravalót: a szaktárgyi tudást, a pedagógiai tájékozottságot adhatja és — sajnos — nagyon kevés gyakorlatot. Mesterré, a tanítás és nevelés *művészevé* csak az olyan jól irányított iskolai élet segítheti őket, amelyhez a felügyelők, igazgatók, iskolai szaktárgyi munkaközösségek és a tapasztalt kartársak messzemenő segítséget nyújtanak...

ZUSAMMENFASSUNG

Es ist eine der spannendsten Aufgaben für jeden Pädagog, ausser dem unmittelbaren Einfluss seiner Unterrichts- und Erziehungsarbeit auch dessen fernere, indirekte Erfolge zu sehen, sie abzumessen und auszuwerten.

Für die Lehrkräfte der Lehrerbildungsinstitutionen tritt dieses Problem viel komplexer auf. Sie müssen nämlich prüfen, wie weit ihre Hörer im schöpfenden pädagogischen Anwenden der fachwissenschaftlichen Kenntnisse, Informationen, Erfahrungen und Fertigkeiten reif geworden sind, die sie an der Hochschule erhalten hatten; also, wie ihre früheren Studenten, die jungen Pädagoge ihren Menschen stehen: was für Pädagoge und was für sozialistische Menschen sie im öffentlichen Leben geworden sind.

In dieser Beziehung hat die Direktion und der Erziehungsrat der Pädagogischen Hochschule Eger mehrere Verfahren ausprobiert. Vor allem hat sie untersucht, mit welchen Anfangsschwierigkeiten unsere, die in den Nachbarbezirken angestellten Studenten kämpfen, welche Positiven und Unvollständigkeiten in ihrer Arbeit zu finden sind und welches diejenigen davon sind, die auf die Unvollständigkeiten der Lehrerbildung zurückzuführen sind.

Im Interesse der pünktlichen und zuverlässigeren Orientierung wurden alle intererrierte Faktoren nachgefragt: Lehrstuhlleiter der Hochschule, Abteilungsleiter der Bildungsabteilungen in den Nachbarbezirken und -Kreisen, Fachinspektoren, Schuldirektoren und auch die interessierten früheren Studenten.

Ausser den schriftlich angegebenen konkreten Fragen, wurde durch die Hochschule mit allen Faktoren persönliche Zusammenkünfte, Enqueten veranstaltet und sogar die Qualifizierung der Anfänger Pädagoge eingefordert. Im Laufe der Analyse der komplexen Angaben von Ermessungen und Beantwortungen stellte sich heraus: die am besten sich bewährte Methode dafür ist die Veranstaltung der systematischen persönlichen Besprechungen mit den Direktoren, Inspektoren und mit den interessierten Studenten und ebenso der Ausbau des Briefwechsels mit ihnen.